

М. О. Солтис,

Львівський національний університет імені Івана Франка

СТРУКТУРНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СКОРОЧЕНЬ У НІМЕЦЬКОМУ ГАЗЕТНОМУ ТЕКСТІ

У статті проаналізовані функціонально-стилістичні особливості скорочень у німецькому газетному тексті та з'ясована роль скорочень у формуванні газетного тексту.

Ключові слова: скорочення, газетний текст, антропоніми, топоніми, терміни, апокопа, синкопа, багатосегментне скорочення.

В статье проанализированы функционально-стилистические особенности сокращений в немецком газетном тексте и определена роль сокращений в формировании газетного текста

Ключевые слова: сокращение, газетный текст, антропонимы, топонимы, термины, апокопа, синкопа, многосегментное сокращение.

The article analyzes the functional and stylistic features of shortenings in German newspaper texts and clarifies their role in the formation of newspaper texts.

Key words: shortening, newspaper text, anthroponyms, toponyms, terms, apocope, syncope, multi-segment shortening.

Функціональні особливості скорочень у газетному тексті зумовлені і специфікою самого тексту та його побудови, і характерними ознаками скорочень. Тому аналіз їхнього функціонування у газетному тексті має охоплювати ці обидва ракурси.

Метою пропонованої статті є проаналізувати функціонально-стилістичні особливості скорочень та простежити особливості їхнього вживання у газетному корпусі. Матеріалом дослідження слугували дві щоденні газети «Frankfurter Allgemeine Zeitung» та «Süddeutsche Zeitung» з першої по останню сторінку, предметом дослідження виступили функціональні, стилістичні та структурні особливості скорочень та статей, у яких вони зустрічаються. Зростання кількості скорочень на шпальтах газет, розширення та зсув їхніх значень зумовлює актуальність такого дослідження. На основі проаналізованого матеріалу можна констатувати, що скорочення присутні майже в усіх сферах суспільного життя – політиці, економіці, культурі, спорті, медицині, юриспруденції, про що свідчить частота їхнього вживання. Головні тематичні групи, до яких належать фрагментовані одиниці, – це антропоніми (*Ben* ← *Benjamin*, *Bert* ← *Bertram*, *Basti* ← *Sebastian*, *Kati* ← *Katarina*, *Loni* ← *Appolonius*); топоніми (*Alex* ← *Alexanderplatz*, *BRD* ← *Bundesrepublik Deutschland*, *USA* ← *United States (of America)*) та терміни (*DAX* ← *Deutscher Aktienindex*, *HIV* ← *Human Immunodeficiency Virus*, *Tb(c)* ← *Tuberculose*, *MSV* ← *Münchener Sportverein*, *Fifa* ← *Fußballverband*). Окрім скорочених одиниць, які можна розподілити за сферами їхнього вживання, наявні одиниці, що можуть вживатись у декількох або в усіх з названих груп (*Profi*, *Auto*, *Akku*, *GmbH*, *AG*, *AK* та ін.). Які скорочення побутують у конкретних рубриках газети, залежить від газетної статті, її цільової аудиторії, рубрики, комунікативної мети тощо.

Скорочені одиниці – антропоніми – це односегментні скорочення, переважно апокопи (*Max* ← *Maxim*, *Ben* ← *Benjamin*, *Bert* ← *Bertram*) та синкопи (*Basti* ← *Sebastian*, *Loni* ← *Appolonius*). До числа антропонімів у широкому розумінні відносимо також назви представників певних народностей (*Ami* ← *Amerikaner*, *Ösi* ← *Österreicher*):

Am 10. April kämpft Wladimir Klitschko in Las Vegas gegen den Ami Lamon Brewster um den WM-Titel der WBO [7, с. 9].

Переважно до односегментних скорочень належать топоніми (*Alex*), хоча є серед них і багатосегментні складені скорочення (*USA*, *DDR*).

Das Ende der DDR deutete sich auch an der Zahl der Bausoldaten an [6, с. 4].

Аналізуючи газетний корпус, можна дійти висновку, що багато скорочень, які вживають у певних професійних сферах є термінами. Вони сприймаються як загальнозжиті поняття (*Kino* ← *Kinematograph*, *Foto* ← *Fotografie*, *E-Mail* ← *Electronicmail*, *O-Ton* ← *Originalton*, *TÜV* ← *Technischer Überwachungsverein*). Ці скорочені слова створені для спрощеної вимови громіздких композитів чи словосполучень. За широкого розповсюдження складноскорочених слів та при тривалому їх вживанні у мові може поступово встановитись безпосередній зв'язок між звучанням та значенням фрагментованої одиниці, яка сприймається реципієнтом без декодування [3, с. 63]. Хоча досить важко сказати, скільки є галузей, де ці терміни використовують, на основі газетного тексту виділяємо наступні групи: а) політичні (*SPD* ← *Sozialdemokratische Partei Deutschlands*, *FDP-Politiker* ← *Politiker von Freisinnig-demokratischer Partei der Schweiz*), б) медичні або хімічні (*HIV* ← *Human Immunodeficiency Virus*, *Tb(c)* ← *Tuberculose*, *Pulle* ← *Ampulle*, *Sani* ← *Sanitäter*), в) технічні (*Prolog* ← *Programming in Logic*, *Btx* ← *Bildschirmtext*), г) спортивні (*Schiri* ← *Schiedsrichter*, *MSV* ← *Münchener Sportverein*, *Fifa* ← *Fußballverband*, *WM* ← *Weltmeisterschaft*), д) фінансові (*BKG* ← *Bankenfachverband Konsumenten- und gewerbliche Sachkredite*, *DAX* ← *Deutscher Aktienindex*), е) юридичні (*RMG* ← *Rechtsmittelgesetz*, *OLG* ← *Oberlandes Gericht*, *BGH* ← *Bundesgerichtshof*), є) військові (*ABC-Waffe* ← *atomare, biologische und chemische Waffe*), ж) релігійні (*Labi* ← *Landesbischof*).

За черговістю вживання переважають у газетному тексті політичні терміни і пов'язано це не стільки з тим, що їх існує занадто багато у мові, але й зі специфікою газети, яка покликана у першу чергу висвітлювати політичне життя світу. Через особливу увагу тематики «здоров'я», «лікування», «захворювання» у засобах масової

комунікації на другому місці за популярністю є терміни з медицини та хімії. На третьому місці серед проаналізованого корпусу містяться скорочення-терміни, які походять із галузі техніки та інформатики. Підвищення рівня життя означає розквіт технічного прогресу та відкриває нові шляхи, невідомі до сьогодення для людства, оскільки у повсякденному житті ми не можемо обійтись без різних технічних засобів. Наступну тематичну групу формують спортивні терміни, а також для сучасного читача газети важливими є економічні, фінансові теми, тому ці групи містять приблизно однакову кількість фрагментованих одиниць. Знаходять свого читача статті на юридичну, військову чи релігійну тематику, у яких знову ж зустрічаємо відповідні скорочення-терміни.

Що ж до головних структурних елементів сучасних газетних текстів, то ними є, як відомо, заголовок, зачин, корпус і кінцівка. Скорочення активно побутують у всіх цих компонентах.

Доволі часто скорочення задають тему у заголовку тексту. При цьому спостерігається певна закономірність: у заголовках частіше трапляються скорочення, а у першому реченні зачину тексту – повний його еквівалент: напр., у заголовку: *Beck: Verbot der NDP prüfen*. Зачин: *Der SPD-Vorsitzende Beck hat eine Initiative zum Verbot der Nationaldemokratischen Partei Deutschlands angekündigt...* [6, с. 1]. Рідше трапляються приклади, коли у тексті після скорочення, у дужках, міститься базова лексема, напр., ...*Die EZB (Europäische Zentralbank)* ... [7, с. 21].

Катафоричне вживання скорочення у наступному прикладі слугує засобом привертання уваги читача, а наступне розгортання в тексті повного еквівалента, почергово зі скороченням, виконує інформативну функцію.

IAEA-Inspektoren verlassen Nordkorea

Vier Inspektoren der Internationalen Atomenergiebehörde IAEA haben am Donnerstag Nordkorea verlassen.

Nach Angaben eines IAEA-Sprechers hatten sie zuvor alle Siegel von den Atomanlagen im Atomzentrum Yongbyon entfernt und die Überwachungskameras abgestellt. Das kommunistische Regime in Nordkorea hatte am Dienstag die Zusammenarbeit mit IAEA aus Empörung über eine Resolution des UN-Sicherheitsrates zum Start einer Rakete Anfang des Monats beendet und die Inspektoren ausgewiesen [7, с. 8].

Наступний приклад ілюструє розподіл скорочень у структурі тексту:

Reederei NCL steht zu Lloyd-Werft

Bremerhaven (AP) – Die Reederei Norwegian Cruise Line (NCL) hat sich hinter die insolvente Lloyd Werft in Bremerhaven gestellt. NCL werde den Umbau des von ihr in Auftrag gegebenen Kreuzfahrtschiffes «Pride of America» weiter vorantreiben, teilte das Unternehmen mit. Bei einem Treffen zwischen Vertretern von Werft und Reederei an diesem Mittwoch werde es um die Fertigstellung der «Pride of America» gehen. Das Schiff ist noch im Rohbau und war am 14. Januar am Kai der Werft im Sturm voll Wasser gelaufen und teilweise gesunken.

Bislang sei die Reederei ihren vertraglichen Zahlungsverpflichtungen stets fristgerecht nachgekommen und werde dies auch zukünftig tun, betonte NCL zudem [7, с. 20].

Заголовкове складноскорочене слово *NCL* задає тему газетного повідомлення, виконуючи цілу низку функцій – графічно-виокремлюючу, номінативну, інформативну та емоційну. Розгортка та скорочення у зачині продовжує тему. Корпус та кінцівка також містять скорочення *NCL*, яке завершує тему, ініційовану в заголовку скороченням.

Ознакою кожного газетного тексту є його комунікативне спрямування. Якщо воно притаманне тексту загалом, то мова йде про текстове комунікативне спрямування. Воно повідомляє про те, як автор скеровує свій текст на реципієнта, для чого служить певне висловлювання у заданій ситуації, яку комунікативну роль можна надати цій ситуації в актуальному використанні тексту» [5, с. 63]. Комунікативне спрямування тексту пов'язане безпосередньо з функціями тексту. Оскільки матеріалом дослідження є два великі загальнонімецькі щоденні видання, то основною функцією таких газет є інформативна. До інформативного типу газетних текстів належать кореспонденція, репортаж, повідомлення, інтерв'ю тощо, для яких характерний розгляд якоїсь події, актуального факту. Матеріал пропонованого дослідження представлений насамперед цим класом, який позначено загальною назвою «кореспонденція» (новини).

Однак функціонування скорочень простежено і в двох інших газетно-публіцистичних жанрах – аналітичному (коментар, стаття, рецензія, лист, огляд), який аналізує низку фактів у більшому часовому просторі, та художньо-публіцистичному (нарис, фейлетон), з характерним насиченням образно-виражальних мовних засобів.

Специфічною ознакою газетних текстів інформаційного жанру вважають їхню побудову за принципом «перевернутої піраміди» [4, с. 22], коли на початку повідомлення подається найважливіша інформація, а подробиці, менш важливі для розуміння суті справи, вводяться в подальшому викладі тексту. Функціональною особливістю скорочень якраз і є їхня активна участь у формуванні піраміди. Наступний приклад фіксує таку конфігурацію:

RAF hat nichts zu verbergen

Die RAF-Urteile zeugen von einem hohen rechtsstaatlichen Niveau.

Geheim waren die RAF-Urteile nie. Sie sind – wie jedes andere Urteil auch – nach öffentlicher Verhandlung im Namen des Volkes ergangen. Dass die Bundesanwaltschaft sie zunächst nicht freigeben wollte, liegt an den neu aufgenommenen Ermittlungen. Die Urteilgründe sind schon zuvor in zahlreiche Veröffentlichungen eingeflossen. Es konnte nun gleichwohl der Eindruck entstehen, die Justiz habe etwas zu verbergen – dabei ist das Gegenteil der Fall [6, с. 8].

Скорочення *RAF* у заголовку ініціює тему наступного повідомлення, яке в стислому вигляді містить зачин. Корпус тексту також починається зі згаданого скорочення. У подальшому викладі деталізується суть справи, головний зміст якої читачеві вже відомий.

Здатність похідного слова до згорнутої подачі ситуації забезпечує його використання у структурі зазначеного типу побудови газетного тексту.

Ця ж властивість скорочень пояснює і їх вживання у газетних текстах, побудованих за «гвинтовим принципом» [1, с. 83], коли інформація пропорційно розподіляється по всіх структурних частинах повідомлення, але її домінанта перебуває на початку:

«Große Versäumnisse bei der CIA»

Eine interne Untersuchung des amerikanischen Auslandsgeheimdienstes hat schwerwiegende Versäumnisse von vielen Mitarbeitern und der Führung des Dienstes vor den Anschlägen von 11. September 2001 kritisiert. «Der Dienst und seine Mitarbeiter haben ihre Verantwortung nicht in befriedigender Art und Weise erfüllt», heißt es in dem schon vor zwei Jahren erstellten klassifizierten Bericht des CIA-Generalinspektors, dessen Zusammenfassung in der Nacht zum Mittwoch veröffentlicht wurde. Die Führung der CIA unter dem damaligen Direktor George Tenet habe nicht alle ihre Möglichkeiten bei der Bekämpfung von Al Qaida ausgeschöpft und nie einen umfassenden Plan verfasst, wie die Organisation zerschlagen werden könnte [6, с. 1].

Правильне структурне формування газетного тексту значною мірою зумовлює його прагматичну успішність. Однак ще важливішим елементом масмедійного тексту є його мова і ті засоби, які забезпечують виконання головних функцій цього типу тексту – інформаційної та експресивної.

На стилістику публіцистичного, насамперед газетного мовлення, суттєво впливає масовий характер комунікації, адже газета – це типовий засіб масової інформації, а ознака масовості стосується адресата – читача і адресанта – самої газети, що виявляється, зокрема, у використанні узагальненої подачі осіб, подій, відношень:

*Durch die Konzeption als Studentenapartments mit Dienstleistungen unterliege das Konzept weder dem Mieterschutz noch dem Mieterhöhungsgesetz. Per Handy könne sich jeder **Studi** über einen auch auf Werbemitteln der Alfa Fides enthaltenen Strichcode in das System einklicken und erhalte eine Übersucht über das Angebot [6, с. 39].*

Усічення *Studi*, вжите в супроводі займенника *jeder*, виконує саме таку, узагальнюючу функцію.

Скорочення активно реалізують такі стилетвірні ознаки газетного тексту, як документалізм, побутуючи в якості термінів та професіоналізмів, напр.:

Deutschland ist gut platziert

Bitkom (← Bundesverband Informationswirtschaft, Telekommunikation und neue Medien аром.) sieht bei einigen **ITK-Technologien** aber Nachholbedarf / **PC-Katastrophe** an Schulen [...]. Eine gute Figur macht Deutschland nach der vom **Bitkom** erstellten neuen Studie bei der elektronischen Geschäftsabwicklung (E-Commerce), bei den Breitbandanschlüssen über das Telefon (**DSL-Technik**) sowie bei der Mobilkommunikation. Die nächste Mobilfunkgeneration **UMTS** steckt laut Berchtold in den Startlöchern, ebenso wie der drahtlose Internet-Zugang mit Hilfe der **WLAN-Technologie** an Plätzen wie Flughäfen, Bahnhöfen oder Hotels (so genannte Hotspots). Nachholbedarf gebe es beim interaktiven digitalen Fernsehen sowie bei Breitband-Internetanschlüssen über die TV-Kabelnetze. [...] Deutschland verliert zunehmend als Standort für die Computerproduktion an Bedeutung. Zu der Einschätzung kommt **Bitkom** [7, с. 18].

Скорочені одиниці *Bitkom*, *DSL*, *WLAN*, *UMTS* зрозумілі фахівцям інформаційної чи технологічної галузі, проте не доступні пересічному невідготовленому до теми читачу. Скорочення набувають ознак професійної лексики, чим додають тексту і документалізму, і конкретики, і цільового призначення.

Окремі скорочення вживаються як професіоналізми в медичній сфері: *Pneu* ← *Pneumatik* – пневматична шина, *Op-Schwester* ← *Operationsschwester*, *EKG* ← *Elektrokardiogramm* – ел-грама, *Gyn* ← *Gynäkologie* і т.д.; у техніці – *Akku* ← *Akkumulator*; *Alu* ← *Aluminium*, *Lok* ← *Lokomotive*, *Schuko* ← *Schutzkontaktstecker*; у комп'ютерній галузі – *DIN* ← *Deutsche Industrie-Norm*, *www* ← *world wide web*, *Weltweites Warten*; у шкільному та студентському спілкуванні: *Mathe* ← *Mathematik*, *Franz* ← *Französisch*; *Late* ← *Latein*, *Abi* ← *Abitur*; *Uni* ← *Universität*, *Wiwi* ← *Wirtschaftswissenschaft*; у військовій справі – *Sani* ← *Sanitäter*; *Kapleu* ← *Kapitänleutnant* тощо. Вживання цих скорочень надає мові певного соціального колориту і може слугувати засобом гумору та сатири. Очевидно, часткові скорочення, які простежуються у газетній лексиці, можуть нести певне евфемістичне навантаження. Таким способом автори намагаються приховати негативний зміст, що приховується за повним словом чи словосполученням, надати слову «ділового» відтінку.

Проілюструємо вживання скорочених одиниць у газетних текстах, використання яких несе певне стилістичне навантаження:

Der Name ist kein Geheimnis

Das Trio «Rumpelstilzchen» will sich auf den großen Bühnen etablieren

[...]. Ein Blick in das Programm von «Rumpelstilzchen» verrät eine Menge über das Trio: Sie haben fast 200 Lieder allzeit abrufbereit, die stilistische Bandbreite (von den «Flippers» bis zu Robbie Williams) könnte kaum größer sein. Wer so viele Stücke spielen kann, muss logischerweise fleißig üben: Die Drei tun das mindestens einmal pro Woche, vor größeren Auftritten legen sie noch eine Schippe drauf. Eine **Demo**-CD gibt es auch schon, sie wird zu **Promo**-Zwecken vor potentiellen Auftritten an den oder die Veranstalter geschickt und ist natürlich auch bei Konzerten erhältlich [7, с. V8].

Вжиті скорочення є жаргонізмами музикантів, а їхнє використання у газетній статті додає пожвавлення до представлення музичного гурту у статті.

У наведеному нижче прикладі журналіст вживає нейтральну форму суддя «*Schiedsrichter*» у власному тексті, а при цитуванні висловлювання футбольного капітана скорочення «*Schiri*», яке належить до жаргонізмів: *Tumulte auf dem Feld, zehn Minuten Nachspielzeit, und Betrugsvorwürfe gegen den Schiedsrichter – rund 55 000 Zuschauer in Rades erlebten beim 1:0 (0:0)-Viertelfinalsieg von Gastgeber Tunesien über den Senegal das erste Skandalspiel des Afrika-Cups. [...] Während neben dem Coach auch der aufgebrachte Diouf nach dem Spielende*

vom Schiedsrichter ferngehalten werden musste, fand der Kapitän versöhnliche Worte: «Der Schiri hat einen Fehler gemacht, aber niemand ist perfekt. Wahrscheinlich hat er es nicht gesehen» [7, с. 31].

Скорочення можуть розрізнятися у вживанні слів на території Німеччини. Зокрема, слова *Fla* та *Flab* ← *Fliegerabwehr*, де «*Flab*» – південнонімецьке, *Hausi* ← *Hausaufgabe* і *Schandi* ← *Gendarm*, вживаються лише на півдні Німеччини.

Очевидно, що скорочення існують паралельно з їх вихідними формами. Так, у мові вживаються як *Alu*, так і *Aluminium*, як *U-Bahn* так і *Untergrundbahn*. Однак, таке паралельне існування скорочення та базової лексики водночас зі спільним, притаманним їм обом значенням властиве не усім скороченням. Наприклад, скорочення *Ober* ← *Oberkellner* цілковито витіснило із вжитку базову лексику. Сьогодні воно має значення лише офіціант, а раніше це слово означало ще й *Oberkellner* – старший офіціант. Деякі інші редуковані одиниці увійшли до складу німецької мови вже як скорочення, тобто їх запозичили як скорочення, і в німецькій мові немає відповідника базової лексики. Усічення *Profi* ← *Professional* – запозичення з англійської мови, мало значення *спортсмен-професіонал*. У німецькій мові це скорочення почали застосовувати не лише у спорті, а й для характеристики кваліфікованих працівників багатьох сфер діяльності. Аналогічно потрапили в німецьку мову і скорочення: *Moped* ← *motor-assisted*; *Motel* ← *motor + hotel*; *Para, Paras* ← *parachute + troop* – *парашутні частини*, *Pop* ← *popular* і похідні від цього часткового усічення слова – *Pop-Artist, Pop-Sänger, Pop-Musik*.

Зсув значення у порівнянні між повною та скороченою формами унаочнює наступний приклад, де скорочення *BMW* не вживається у первинному позначенні заводу, а означає продукт, що випускається на цьому заводі:

Sein Wagen prallte gegen einen Audi und stieß anschließend noch gegen einen Fiat. Dessen Fahrer hatte die Gefahr zwar in letzter Sekunde erkannt, Gas gegeben und war auf den Mittelstreifen ausgewichen, um nicht von dem BMW erfasst zu werden [6, с. C5].

Ця ж властивість простежується і у наступному прикладі, де скорочення *TÜV* не має прямого трактування як *Technischer Überwachungsverein*, а як певний вид контролю.

Das ist so ziemlich das Gegenteil dessen, was die katholischen Bischöfe kürzlich gefordert haben: Eine Art Sozial-TÜV, der alle zwei Jahre erneuert werden müsste, um herauszufinden, wo staatliche Sozialpolitik falsch läuft. Für diese Forderung bekamen die Bischöfe Beifall von der CSU, was allerdings kein Wunder ist, da die Forderung der Kirchenmänner an die Adresse der Bundesregierung in Berlin gerichtet war. Der bayerische Sozialreport 1999 hat freilich gezeigt, dass auch im Freistaat ein regelmäßiger Sozial-TÜV hilfreich wäre [7, с. 58].

Можна виокремити ще дві особливості утворення скорочень, які зумовлюють використання у рекламних цілях. До скорочення може виникати негативна паралельна форма, що погіршуватиме імідж, або навпаки, позитивного трактування може бути скорочений варіант. Наприклад, скорочення *AEГ*, базова лексема якого ← *Allgemeine Elektrizitätsgesellschaft*, має також трактування *Aus Erfahrung gut*, а *ZVS* ← *Zentralstelle für die Vergabe von Studienplätzen* має іронічне трактування *Verschickungs-Versteckungsstelle*.

У текстах мас-медіа журналісти використовують також специфічне написання скорочень. Так, замість слова *Beerdigung* знаходимо – *BRDigung*, замість скорочення *PSO* (← *Passauer Studentenorchester*) у тексті написано *P SOListen*. Цей стилістичний прийом відіграє певну роль у сприйнятті уривку, маючи іронічно-сатиричне навантаження.

Тож скорочення можуть виконувати в тексті, як й інші лексичні одиниці, низку стилістичних функцій. Їхня здатність конденсувати у короткій формі великий обсяг інформації знаходить широке застосування в газетному тексті, характерною рисою якого є компактний виклад найважливішого змісту. Фрагментовані одиниці беруть активну участь у наданні тексту особливого стильового забарвлення, вони формують соціальні жаргонізми, слова-табу, вульгаризми. Вживання соціально-диференційованих скорочень маркує фахові тексти. Скорочені лексичні одиниці – один із можливих шляхів формування газетного тексту. Вони слугують будівельним матеріалом каркасу газетного тексту, вживаються у заголовку, зачині, корпусі та кінцівці медіа тексту, реалізують типові моделі побудови цього виду тексту.

Література:

1. Ван Хао Строение современных русских газетных текстов : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык» / Ван Хао. – М., 2008. – 28 с.
2. Кудрявцева Л. О. Сучасні аспекти дослідження мас-медійного дискурсу: експресія – вплив – маніпуляція / Л. О. Кудрявцева, Л. П. Дядечко, О. М. Дорофєєва, І. О. Філатенко, Г. А. Черненко // Мовознавство. – 2005. – № 1. – С. 58-66.
3. Левковская К. А. Именное словообразование в современной немецкой общественно-политической терминологии и примыкающее к ней / К. А. Левковская. – М. : Изд-во Акад. наук СССР, 1960. – 163 с.
4. Лизанчук В. Теоретичні аспекти журналістики / Василь Лизанчук, Мирослава Лубкович // Вісник Львівського університету. Серія Журналістика Збірник наукових праць. – 2007. – С. 3-31.
5. Lüger H.-H. Pressesprache / Heinz-Helmut Lüger // Germanische Arbeitshefte. – 2., neu bearb. Aufl. – Tübingen : Niemeyer, 1995. – 169 s.
6. Frankfurter Allgemeine Zeitung. – 1949, 1969, 1989, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011.
7. Süddeutsche Zeitung. – 1913, 1931, 1989, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011.